

Izsó Krisztina

Polgári Jogi Tanszék

Témavezető: Harmathy Attila

VERSENYJOG ÉS POLGÁRI JOG. A KARTELLEK PROBLEMATIKÁJA

1. Bevezetés

A kartellek létrejötte a tőkeerős vállalkozások által irányított olyan jelenség, ami a gazdaság többi szereplőjét háttérbe szorítja és a verseny-egyensúly felborításával negatív hatást gyakorol nemzetgazdasági szinten is. Kurt Breysig a folyamatot az emberiség történetében elhelyezve mégis úgy jellemzi, hogy mint minden egyéb társadalmi jelenség és fejlődési lépcső, a gazdasági hatalomra törekvő vállalkozás akaratának megnyilvánulása mellett ez is az emberi érzelmeket uraló lelkierő születte. Olyan új gazdasági forma jön ugyanis létre, ami valamiféle együttműködésen, bajtársiasságon alapul.¹

A kartellekre vonatkozó szabályozásban a közjog és a magánjog egyaránt szerepet kap. Európában már a XIX század végén, magánjogi alapon hoztak ítéleteket kartellekre vonatkozó ügyekben. Amerikában először a gazdaságszerkezeti közjogi szabályok jelentek meg, itt született meg az első kartelltörvény, 1890-ben a Sherman Act. A kartellek „hazájának” számító Németországban az első szabályozás az első világháborút követő gazdasági kényszerhelyzetben, 1923-ban lépett hatályba. A kartellbarátnak mondható törvény még magánjogi szemléletet tükröz, nincs egységes alapelvei szintű szabályozás, nem mond ki általános tilalmat, a kartell ellen akkor lehet intézkedést tenni, ha a közjót veszélyezteti.² A közjogi eszközöket előtérbe helyező Kartellnotrecht 1930-ban került bevezetésre, ennek alapján a birodalmi kormány közvetlenül (a kartellbíróság kikapcsolásával) tehetett intézkedéseket a kartellel szemben.³

¹ BREYSIG 1931, 244-245. o.

² NÖRR 1994, 52-56. o.

³ NÖRR 1994, 83. o.

A kartell törvények megszületésével a kartellek elleni küzdelemben szerepet játszó polgári jogi kategóriák más szerepet kaptak. Jelentőségük az ítékezés során nem szűnt meg, a közjogi szabályozás mellett is szerepet kap a polgári jog. A közjog és magánjog kettőssége átalakul, mert a gazdasági folyamatok szabályozása egymásra hatásukat igényelte. A polgári jogi szabályozás versenyjogi vetületben történő alkalmazása számos problémát vet fel abból adódóan, hogy ezek a jogintézmények eredendően nem erre a célra jöttek létre. Ebben a szeretőágazó problémakörben szeretnék felvetni néhány gondolatot, adalékul a magyar jogirodalomban is napirenden lévő témához.

2. Ítékezés magánjogi alapon – Németország a XX. századelőn

A jogirodalmat és a jogalkotást régóta foglalkoztató és ma is aktuális kérdés, hogy a versenyjogi tilalomba ütköző szerződés megszegése esetén a másik félnek fennállhat-e bármilyen igénye a megállapodást megsértő vállalkozással szemben, illetve a kérdést úgy is fel lehet tenni, hogy a kartellből „menekülő” vállalkozás, vagy abban részt nem vevő harmadik fél érvényesíthet-e kártérítést azon az alapon, hogy sérelem érte. A kérdés már abban az időszakban is felmerült, amikor kartellszabályozás még nem létezett, de a polgári jog alapján a versenyt sértő megállapodások mint „jóerkölcsbe ütköző szerződések” semmisnek minősülhettek.

Németországban a XX. század elején a polgári jogi ítékezés igyekezett gátat szabni a kartellek uralmának. A Reichsgericht által a XIX. század végén, a BGB hatálybalépése előtt hozott ítélet⁴ már ezt a vonalat vetíti előre. Az ügy tényállása szerint a könyvkereskedők egyesülete olyan szabályzatot alkotott, amely szerint a kereskedők vevőik részére semmilyen vagy csak nagyon korlátozott árengedményt nyújthattak. A szabályt megszegőket kizárással, az intézmények használatának megvonásával és a szállítások megvonásával fenyegették, nevüket közzétették. Az egyesületből kilépő felperes a szankciókat követően kártérítési keresetet indított az egyesület ellen, üzleti szabadságának megsértése miatt. A bíróság a jogi személyekről szóló 1868-as szász jogszabály alapján kimondta, hogy a magánjogban a szervezeti megbízatásra való hivatkozás nem ad alapot a jogellenes cselekedet következményeinek elhárítására. A jogellenes károkozást a szabad megállapodáson

⁴ Zivilsenat. Urt. v. 25. Juni 1890. In: Entscheidungen des Reichsgerichts in Zivilsachen 28. kötet, 238-251. o.

alapuló, méltányolható célra alakult egyesület alapszabálya sem igazolhatja.⁵ A BGB hatálybalépését követően elbírált hasonló tényállású másik esetben⁶ a bíróság úgy ítélte meg, hogy a kialakított önálló üzlet nem tartozik a BGB deliktuális tényállása (823. §) által meghatározott védett jogtárgyak közé. Mérlegelte ugyanakkor a 826. §, a jóerkölcsbe ütköző szándékos károkozás tényállásának megvalósulását, figyelemmel a felperes üzletének ellehetetlenítésére. A bíróság a keresetnek végül a BGB 824. §-a alapján üzleti hitel csorbítása miatt adott helyt. Más álláspontra jutott a Reichsgericht abban az ügyben,⁷ amelyben árengedményekre vonatkozó szerződéses kikötést vizsgált. A megállapodást több, az észak-németországi kikötőből dél-amerikai országokba hajózó társaságok és megrendelőik kötötték. A megállapodás szerint a megrendelők abban az esetben kapták meg, féléves utólagos elszámolással a szerződésben rögzített árengedményt, ha az általuk igénybe vett hajótársaságok is betartották a megállapodást, és csak a megállapodásban részes vállalkozásoktól fogadtak el fuvarozási megbízást (a megállapodás betartása esetén azonban külön jutalékot kaptak). A felperes kérte a kikötés semmisségének megállapítását jóerkölcsbe ütközés miatt. A bíróság úgy ítélte meg, hogy a felek kapcsolatának ily módon kölcsönösen egymás magatartásától függővé tétele nem jelenti gazdasági szabadságuk korlátozását, még ha az árengedmény szabályozásának rendszere esetleg nem is állná ki a „*Treu und Glauben*” próbáját. A bíróság kiemelte, hogy a kedvezmény megvonása a szerződésszegő magatartás következménye.

A szerződési szabadságnak a versenyjogi kontextusban történő átértelmezése ugyanebben az időszakban a jogirodalmat is foglalkoztatta. Kartellek létrejöttékor az abban részt nem vevő vállalkozások hátrányt szenvednek, és a gazdasági körülmények megváltozása a kartellhez való csatlakozásra kényszeríti őket.⁸ A szerződési kényszer ilyen értelemben történő felfogása azt jelenti, hogy a kartellszabályozás „negatív szerződési szabadságot” hozott a vállalkozások életébe. A jogirodalom szerint ez ún. „kollektív szerződéskötési szabadság”, amit meg kell különböz-

⁵ A könyvkereskedelem sajátos érdekei és a versenyjog szempontok érvényesítése tekintetében részletes elemzést ad a mai magyar jogirodalomban TÓTH (szerk.: Vörös) 2008, különösen 41-48.

⁶ Zivilsenat. Ur. v. 14. Dezember 1902. In: Entscheidungen des Reichsgerichts in Zivilsachen 56. kötet, 271-287. o.

⁷ Zivilsenat. Ur. v. 21. September 1927. In: Entscheidungen des Reichsgerichts in Zivilsachen 118. kötet, 84-91. o.

⁸ A jelenséget a XX. század elejének német jogirodalma „*Organisationszwang*” néven írta le. Ebben a témában KESTNER 1927 (különösen: II. fejezet).

tetni a továbbra is magánjogi bíróságok által értelmezendő, az egyénre vetített szerződéskötési szabadságtól.⁹

Másik aspektusa a szerződési szabadságnak, amire Nipperdey mint a kartellszabályozás ellenzője mutatott rá 1928-ban a 35. Deutscher Juristentag megnyitójában: a szerződési szabadság megfogalmazásának egyik értelme az állammal szemben való alkalmazást, a szerződés tartalmának szabad kialakítását jelenti, a felek között történő érvényesülése azonban magával hozza, hogy adott esetben a gazdaságilag gyengébb felet kiteszi a kartellek akaratának. Nipperdey szerint a magánjog alapelveit fenn kell tartani a kartell jelenségének kialakulása mellett is.¹⁰

A korai magánjogi ítélkezéstől egyfajta búcsút fémjelez a Reichsgericht 1933-ban született döntése,¹¹ amelyet a bíróság már nem a korábbi gyakorlatának megfelelően, a szerződés jóerkölcsbe ütközésének magánjogi eszköze alapján bírált el, de nem a kartelltörvényt alkalmazta, hanem a tisztességtelen verseny elleni törvény akkor hatályos 1. §-ában foglalt általános tilalom¹² (a jóerkölcsbe ütköző üzleti magatartás tilalma) alapján hozott döntést. Ebben az ügyben az alperes benzint értékesítő tőkeerős nagyvállalkozások kartellbe tömörültek és árakat egyeztették, míg a Shell néven kutat működtető kisvállalkozás náluk alacsonyabb áron értékesítette az üzemanyagot. A kartell tagjai Németország területét zónákra osztva határozták meg árakat, és a Shell éppen aktuális eladási árának mindig aláigérték annak érdekében, hogy csatlakozásra kényszerítsék. A bíróság, figyelemmel a nyersanyag nélkülözhetetlen voltára, beavatkozott a Shell megsemmisítésére irányuló eljárásba és megállapította a jogsértést.

3. Kartelltörvények

Az Egyesült Államokban a szabályozás közjogi vonalon indult, az 1890-ben meghozott *Sherman Act*-tel. A törvény jogellenesnek mondta ki a versenyt korlátozó megállapodásokat és az ipar vagy kereskedelem monopolizálását, valamint az arra

⁹ NÖRR 1994, 64-65.o.

¹⁰ NÖRR 1994, 72-73. o.

¹¹ Zivilsenat. Urt. v. 18. Dezember 1931. In: Entscheidungen des Reichsgerichts in Zivilsachen, Berlin und Leipzig 1932, Bd. 134, 343-356. o.

¹² Gesetz gegen den unlauteren Wettbewerb vom 7. Juni 1909

§ 1 Wer im geschäftlichen Verkehre zu Zwecken des Wettbewerbes Handlungen vornimmt, die gegen die guten Sitten verstoßen, kann auf Unterlassung und Schadensersatz in Anspruch genommen werden.

való törekvést.¹³ 1914-ben a *Clayton Act* hozott új rendelkezéseket, bevezetve többek között az üzletfelek tekintetében alkalmazott árdiszkrimináció tilalmát, ha az korlátozhatja a versenyt vagy monopólium kialakulásához vezethet. A rendelkezést 1936-ban váltotta fel a *Robinson-Patman Act*, amely a tilalmat kiegészítette azzal, hogy a megkülönböztetést a költségek eltérő mértéke indokolhatja.¹⁴ Ebben az időszakban lépett fel a kartellhatóság (Federal Trade Commission) a Goodyear autógumi gyártó vállalkozással szemben. A Goodyear 1926-ban szerződést kötött a Sears társasággal, amelyben a Goodyear vállalta, hogy az előállítási költség + 6 % áron autógumikat szállít a Sears-nek, amelyet az saját márkanév alatt forgalmazhatott. A kedvezményt érvényesítették a Sears áraiban, amelyek ezáltal mintegy 40 %-kal alacsonyabbak voltak a versenytársak „Goodyear” márkájú áruinak áránál.¹⁵ A kartellhatóság 1936-ban megtiltotta a kedvezmény alkalmazását, azon az alapon, hogy a Goodyear az árkedvezményt valójában az eladott mennyiség alapján nyújtotta és nem az alacsonyabb költségek figyelembevételével.

Magyarországon az első kartelltvény 1931-ben született meg. A gazdasági versenyt szabályozó megállapodásokról szóló 1931. évi XX. törvénycikk¹⁶ a német 1923-as Kartellverordnung mintájára nem eleve tiltja a versenyre hatással bíró megállapodásokat, hanem – az írásba foglalás, mint formai kellék mellett – az illetékes miniszterhez történő bejelentési kötelezettséget ír elő. Abban az esetben, ha a meg-

¹³ Section 1. Trusts, etc., in restraint of trade illegal; penalty Every contract, combination in the form of trust or otherwise, or conspiracy, in restraint of trade or commerce among the several States, or with foreign nations, is declared to be illegal. Every person who shall make any contract or engage in any combination or conspiracy hereby declared to be illegal shall be deemed guilty of a felony, and, on conviction thereof, shall be punished by fine not exceeding \$10,000,000 if a corporation, or, if any other person, \$350,000, or by imprisonment not exceeding three years, or by both said punishments, in the discretion of the court.

Section 2. Monopolizing trade a felony; penalty Every person who shall monopolize, or attempt to monopolize, or combine or conspire with any other person or persons, to monopolize any part of the trade or commerce among the several States, or with foreign nations, shall be deemed guilty of a felony, and, on conviction thereof, shall be punished by fine not exceeding \$10,000,000 if a corporation, or, if any other person, \$350,000, or by imprisonment not exceeding three years, or by both said punishments, in the discretion of the court. Forrás: http://www.stern.nyu.edu/networks/ShermanClaytonFTC_Acts.pdf Letöltés időpontja: 2012. április 13.

¹⁴ Provided, That nothing herein contained shall prevent differentials which make only due allowance for differences in the cost of manufacture, sale, or delivery resulting from the differing methods or quantities in which such commodities are to such purchasers sold or delivered.

Forrás: <http://www.law.cornell.edu/uscode/text/15/13> Letöltés időpontja: 2012. március 30.

¹⁵ Az eset leírását ld: MESTMÄCKER 1975, 627. o.

¹⁶ <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3¶m=7879> Letöltés időpontja: 2012. március 30.

állapodás a „közgazdaság vagy a közjó érdekét veszélyeztető”, a miniszter különböző intézkedéseket tehet, és végső esetben a Kartellbíróshoz (a kir. Kúria körében szervezett külön bíróság) fordulhat, amely a tevékenységtől eltiltást is elrendelheti.

A kartellekre vonatkozó amerikai típusú, tilalmazó szabályozás a II. világháború után gyűrűzött be Európába. A győztes nagyhatalmak az erősen koncentrált német ipar feldarabolására törekedtek, és új kartelltörvény bevezetését sürgették. Az amerikai behatás oly módon is érvényesült, hogy a törvényt előkészítő szakmai csoport Franz Böhm vezetésével 1950 nyarán Amerikában tanulmányozta a kartelltilalmi szabályokat. Az 1957. július 27-én kihirdetett német versenytörvény (*Gesetz gegen Wettbewerbsbeschränkungen*) ily módon jogösszehasonlítás terméke volt.¹⁷

A versenykorlátozást tiltó német törvénnyel egy napon, 1958. január 1-én lépett hatályba az Európai Gazdasági Közösséget létrehozó Római Szerződés, amely szintén általános kartelltilalmi szabályt tartalmaz.¹⁸ Az európai uniós szabályozás hatott a tagállamok nemzeti versenytörvényeiben kialakított tilalmi rendelkezésekre, az európai versenyszabályok tagállami alkalmazása révén pedig közvetlenül is érvényesülnek ezek a rendelkezések. Az Egyesült Királyság a versenyjog harmonizálása során az 1998-as *Competition Act*-be olyan rendelkezést is felvett, amely szerint a bíróságoknak az Európai Unió működéséről szóló szerződésben és az Európai Bíróság joggyakorlatában lefektetett alapelvek figyelembevételével kell eljárniuk.¹⁹

Az Európai Bíróság által az egyes ügyekben a tagállamok számára adott iránymutatások alapjaiban érintik a nemzeti polgári jog kategóriáit is. Érdekes megnevezni, hogy hogyan alakulnak ezek a kérdések az Európai Bíróság ill. az egyes országok jogalkalmazásában.

¹⁷ BASEDOW 2008, 272-273.

¹⁸ Először 85. cikk, majd 81. cikk. a Lisszaboni Szerződés óta 101. cikk (változatlan szöveggel)

¹⁹ Competition Act 1998 60 principles to be applied in determining questions.

(1) The purpose of this section is to ensure that so far as is possible (having regard to any relevant differences between the provisions concerned), questions arising under this Part in relation to competition within the United Kingdom are dealt with in a manner which is consistent with the treatment of corresponding questions arising in Community law in relation to competition within the Community.

(2) At any time when the court determines a question arising under this Part, it must act (so far as is compatible with the provisions of this Part and whether or not it would otherwise be required to do so) with a view to securing that there is no inconsistency between

(a) the principles applied, and decision reached, by the court in determining that question, and

(b) the principles laid down by the Treaty and the European Court, and any relevant decision of that Court, as applicable at that time in determining any corresponding question arising in Community law.

Forrás: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1998/41> Letöltés időpontja: 2012. április 14.

4. A polgári jogi kategóriák szerepe a kartellszabályok mellett

4.1. Szerződési szabadság

A szerződési szabadsághoz kapcsolható kérdés, hogy mennyiben lehet a kartell megállapításának jogkövetkezményeit alkalmazni azzal a vállalkozással szemben, amely nem önként, hanem gazdasági kényszer hatása alatt csatlakozott a megállapodáshoz vagy összehangolt magatartáshoz. Példa lehet erre az Európai Bíróság gyakorlatában szankcionált, az áruk szabad áramlását gátló párhuzamos import megakadályozására irányuló magatartás. Egy adott gyártó termékeit a különböző országokban értékesítő disztribútorok sokszor a gyártó ilyen irányú tiltása miatt nem adhatják el a rendszeren kívüli kereskedőknek. A „Camera Care” esetben²⁰ a Hasselblad nevű kamerát gyártó angol vállalkozás szelektív értékesítési hálózatának tagjai (a fotóeszközt Írországban, Franciaországban és Belgiumban forgalmazó vállalkozások) kifejezetten a gyártó nyomására szüntették be a kamerák eladását olyan viszonteladók részére, akik nem voltak tagjai a rendszernek, illetve amelynek disztribúciós szerződését a gyártó felmondta (Camera Care). Az Európai Bizottság határozatban megállapította, hogy a felek között a külső kereskedők részére történő eladásokat megakadályozó összehangolt magatartás kartelltilalomba ütközik, sérti az uniós versenyjogot. Az Angliában kialakított disztribúciós rendszert vizsgálva a Bizottság ugyanakkor azt is kimondta, hogy a kereszt-eladások korlátozása a dílerek gazdasági szabadságát sérti, és függővé teszi őket.²¹

4.2. Megállapodás, összehangolt magatartás – szerződés?

A magyar jogirodalomban Darázs Lénárd elemzi részletesen azt a kérdést, mennyiben lehet a polgári jogi szerződés kategóriája alá vonni a versenyjogi szempontból szankcionálandó, megállapodásnak és összehangolt magatartásnak nevezett jelenséget. Arra a következtetésre jut, hogy a „megállapodás” önálló kartelljogi kategória, ami része lehet szerződéses kapcsolatnak, de attól függetlenül is fennállhat, mint bármilyen, a vállalkozások között létrejött, versenytorzításra alkalmas akarat-

²⁰ Judgment of the Court of 21 February 1984. – Hasselblad (GB) Limited v Commission of the European Communities. Case 86/82.

²¹ Case 86/92 42. pont

egység.²² A kartelljogi összehangolt magatartást a „*polgári jog számára teljes mértékben értelmezhetetlen és kezelhetetlen jelenség*”-ként aposztrofálja.²³

A megállapodás vagy összehangolt magatartás létrejötte szempontjából érdekes kérdéseket vizsgál a Court of Appeal 2006-ban hozott, első olyan döntése is, amelyben az 1998-as *Competition Act* kartelltilalomra vonatkozó rendelkezéseit vizsgálta.²⁴ Az ítéletben a bíróság két ügyet egyesített, melyek tényállása bár különbözött, de mindkettőt ugyanazon rendelkezések alapján kellett megítélni. Az egyesített ügyek mindegyikében felmerült az a kérdés, hogy a versenyhatóság által megállapított árkartell vertikális megállapodásnak minősül-e, vagy fennállnak a szigorúbb, horizontális minősítés feltételei.²⁵ Abban az esetben, ha a szállító és a vevők között több vertikális megállapodás létezik, de a vevők nem tudnak ezekről, akkor a vevők között a horizontális elem hiányzik; ha azonban a vevők tudnak a vertikális hálózatról, akkor fennáll a szállítót és valamennyi vevőt magában foglaló multilaterális megállapodás megállapításának lehetősége.²⁶ A „*Football Shirts*” ügyben az eljárás alá vont JJB Sports Plc, Anglia legnagyobb sportszer kereskedő vállalkozása az Umbro nevű, hivatalos futballmezt gyártó céggel szerződött és a 2000-es Európa Bajnokság ideje alatt angol futballmezeket értékesített. A tényállásban a felek által sem volt vitatott, hogy a JJB ígéretet tett Umbro irányában arra, hogy nem fog árengedményt adni az értékesítés során. A tényállást kiegészítette, hogy a gyártó a többi kereskedővel is egyeztetett a futballmezek áráról, de a kereskedők között nem volt közvetlen megegyezés. A bíróság arra alapozva, hogy a kereskedők között korábban komoly árharc volt és mivel bizonyított volt, hogy a Sports Soccer nevű cég a diszkont áron történő értékesítést a gyártónak a JJB kérésére is kifejtett nyomására hagyta abba, megállapította, hogy a gyártó közvetítése révén a kereskedők között is megvalósult a horizontális árkartell.

A „*Toys and games*” ügyben a játékgyártó Hasbro vállalkozás két, katalóguson keresztül értékesítő cég, Argos és Littlewoods számára ajánlott a nagyobb árrés elérése érdekében megegyezést az árakról oly módon, hogy külön-külön állapodott

²² DARÁZS 2009, 194-198.o.

²³ DARÁZS 2009, 209-210.o.

²⁴ 2005/1071 és 1074 (1) Argos Limited (2) Littlewoods Limited and Office of Fair Trading; 2005/1623 JJB Sports Plc and Office of Fair Trading. A rendkívül alapos, közel 100 oldalas ítélet megfogalmazásakor a bírák előre bocsánatot kértek a terjedelem miatt, és azt a kialakuló gyakorlat jelentőségével, valamint azzal indokolták, hogy maga a versenyhatósági határozat, valamint az elsőfokú bíróság (Competition Appeal Tribunal) döntése is részletes okfejtést tartalmaz.

²⁵ Ítélet 30. pont

²⁶ Ítélet 31. pont

meg velük.²⁷ A bíróság ebben az ügyben is azt állapította meg a bizonyítékok alapján, hogy a vertikális megállapodások egymásra tekintettel jöttek létre és fennáll a horizontális akarategység.

A kartellszerződések összetettségének témájához kapcsolódhat a Gazdasági Versenyhivatal által 2006-ban hozott, a Fővárosi Ítéltábla²⁸ elé került ügy a gépjármű-márkakereskedők és biztosítás közvetítők között létrejött kartell tekintetében. Az eset tényállása szerint a gépjárművek szervizelését is végző márkakereskedések és a biztosító társaságok abban állapodtak meg, hogy a márkakereskedések által érvényesített magasabb javítási díjak ellenében a kereskedések az eladott autók biztosításait az adott biztosítóknál kötik meg. Az alkusz tehát az általa fizetendő biztosítási jutalékot beépítette a márkaszerviz javítási díjába, a díj növelésével pedig piaci részesedést szerzett. A bíróság megállapította, hogy a márkakereskedők és a biztosítók viszonya komplex, mert egyrészt nem állnak vertikális kapcsolatban, hiszen mind a biztosítási díjat, mind a javítást a fogyasztó fizeti (ez a domináns, ún. elszámolási elem), másrészt azonban a közöttük fennálló kapcsolat a gépjármű biztosítások értékesítésére vonatkozó jogviszonyt tartalmaz, a biztosító és az alkusz közötti vertikális kapcsolat pedig csoportmentességi rendelet hatálya alá eshet.

4.3. Kártérítés

A kartellben résztvevő vállalkozás által támasztott kártérítési igény klasszikus példája a *Courage ügy*²⁹ az Európai Bíróság gyakorlatában.³⁰ Ebben az ügyben az Európai Bíróság megnyitotta annak lehetőségét, hogy a jogsértésben részt vevő fél kártérítést követeljen. A határozat megalapozása kapcsán az Európai Bíróság rámutatott arra, hogy a polgári jogi jogkövetkezmények elbírálásánál fontos szempont lehet a felek gazdasági helyzete, a gyengébb fél, aki adott esetben rákényszerült a szerződés megkötésére, nem felel a jogsértésért.³¹

A harmadik fél által a kartell résztvevőivel szemben támasztható kártérítési igény tekintetében is iránymutatást ad az Európai Unió,³² ösztönözve a nemzeti jogokat

²⁷ Ítélet 115. pont

²⁸ 2. KF 27.129/2009/14

²⁹ C-453/99. sz. ügy

³⁰ A problémát részletesen elemzi NAGY 2008, 127-143. o.

³¹ Ítélet 34-35. pont

³² Zöld Könyv az EK antitröszt szabályainak megsértésére épülő kártérítési keresetekről COM (2005) 672, Fehér Könyv az EK trösztellenes szabályainak megsértésén alapuló kártérítési keresetekről COM (2008) 165, Manfredi-ügy C-295/04

az ilyen igények „befogadására”, elsősorban a versenyjogsértésektől történő visszatartó hatás céljából. Az a kérdés, hogy a nemzeti jogrendszerek mennyiben fognak ennek az elvárásnak eleget tenni és a folyamat milyen lavinát indít el Európában, még nem eldöntött. Magyarországon is vannak folyamatban kártérítési perek.

Anélkül, hogy a kártérítés versenyjogi alkalmazhatóságának dogmatikai kérdéseibe belemennénk, csak egyetlen, az európai jogalkalmazásban már megjelenő tendenciát jelzünk. Az árkartell során kialakuló árnövekedés tekintetében érvényesíthető kártérítési igények gyakorlati kérdései és elméleti megalapozottsága tekintetében is fontos kérdéseket a tárgyal a német Bundesgerichtshof 2011. június 28. napján hozott ítélete.³³ Az ügy tényállása szerint az Európai Bizottság 2001-ben megállapította, hogy az alperes önátíró papírt készítő vállalkozás európai szintű árkartellben vett részt, és emiatt jelentős összegű bírságot kellett fizetnie. A felperes vállalkozás önátíró nyomtatványokat készít, és ehhez a papírt az alperestől szerezte be. Kártérítési igényt érvényesített azon az alapon, hogy a kartell létesítése miatt a kérdéses időszakban magasabb áron vásárolta az alperestől az alapanyagot. A bíróság tényként szögezte le, hogy az Európai Bizottság által megállapított, az Európai Unió Működéséről szóló Szerződés 101. cikkét sértő magatartás alapján az alperes a BGB 823. §-a (deliktualis kártérítési tényállás) alapján kártérítésre köteles, a nemzeti bíróság gyakorlata szerint tehát az Unió által előírt tilalom a védett jogtárgyak körébe tartozik.³⁴ A bíróság a polgári jogi kártérítés dogmatikáját követve arra az álláspontra jutott, hogy nemcsak a kartellel közvetlen kapcsolatban álló gazdasági szereplők, hanem a teljes fogyasztói láncolat kártérítésre jogosult, amennyiben a közvetlen vevők az áremelkedést saját vevőikre továbbhárítják.³⁵ Ebből adódik az a következtetés, hogy jogos az alperes által felvetett érv, amely szerint a felperes vállalkozás nem követelheti az áremelkedésből adódó azon költségnövekedést kárként, amit ő továbbhárított – hiszen nem kerülhet jobb helyzetbe, mint a károkozást megelőzően volt.³⁶ A bizonyítási teher a továbbhárított kár tekintetében a közvetlen vevőt terheli.³⁷

A bíróság fenti érvelése lényegében összhangban van az Európai Bizottság Fehér Könyvében lefektetett javaslattal, amely szerint a kártérítési keresetekben az alpe-

³³ Bundesgerichtshof Urteil KZR 75/10 Elérhető: <http://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&Datum=2011-6&Seite=3&nr=56712&pos=97&anz=335> Letöltés időpontja. 2012. április 3.

³⁴ Ítélet 7. és 14. pont

³⁵ Ítélet 20-21. pont

³⁶ Ítélet 58, 62-63. pont

³⁷ Ítélet 44. pont

res hivatkozhat az árnövelés továbbhárítására.³⁸ E javaslatnak a tagállamok bírósági általi elfogadása azt fogja jelenteni, hogy az európai gyakorlat az amerikaiétól eltérő irányt vesz. Az amerikai bíróságok az ún. „*pass-on-defense*”-t a kártérítés összegének mérséklésére egyáltalán nem, vagy csak meghatározott feltételek mellett engedik érvényesülni.³⁹

5. Összegzés

Az első versenyszabályok megjelenését követően a polgári jogi megoldások nem szűntek meg a versenyjogi szabályok érvényesülését szolgálni. Az Európai Gazdasági Közösség létrejöttét követően a verseny védelmében hozott európai uniós rendelkezések kihatottak a nemzeti szabályozásokra is, az Európai Bíróság ítékezése pedig a versenyszempontot mindenek felett érvényesítő szemléletet sugall. Ennek hatására a hagyományos polgári jogi kategóriák átalakultak, a megállapodás létrejöttére vonatkozó akarategység értelmezése kitágult, a BGB hagyományosan szűk deliktuális kártérítési tényállásába már beleértik az uniós versenyjog megsértését.

A folyamatosan megvalósuló piaci liberalizáció, a tőke szabad áramlása újabb kihívást jelent azzal, hogy a versenyszemléletet olyan területekre is kiterjeszti, ahol a nemzeti szabályok által védett más érdekek is jelentősége lehet. A magánjog küzdelme ezen érdekek védelmében folytatódik.

Felhasznált irodalom

BASEDOW, Jürgen: Kartellrecht im Land der Kartelle. Zur Entstehung und Entwicklung des Gesetzes gegen Wettbewerbsbeschränkungen. Wirtschaft und Wettbewerb 2008/3.

BREYSIG, Kurt: Die Geschichte der Seele im Werdegang der Menschheit. M.CH. Marcus, Breslau, 1931

DARÁZS Lénárd: A kartellek semmissége. Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., Budapest, 2009

³⁸ Fehér Könyv az EK trösztellenes szabályainak megsértésén alapuló kártérítési keresetekről COM (2008) 165, 2.6 pontban

³⁹ A témához részletesebben ld. RUSZTHINÉ 2008, 251-278. o.

KESTNER, Fritz: Der Organisationszwang. Eine Untersuchung über die Kämpfe zwischen Kartellen und Außenseitern, zweite umgearbeitete und unter Berücksichtigung der neuen Gesetzgebung ergänzte Auflage von Dr. Oswald Lehnich, Regierungsrat, Carl Heymanns Verlag, Berlin, 1927

MESTMÄCKER, Ernst-Joachim: Wirtschaftsordnung und Staatsverfassung. In: Festschrift für Franz Böhm zum 80. Geburtstag. (Hrsg. von Heinz SAUERMANN – Ernst-Joachim MESTMÄCKER) J.C.B. Mohr (Paul Siebeck) Tübingen, 1975

NAGY Csongor István: A kartellkár egy speciális esete: a vétklen szerződő fél kártérítési igénye. In: BOYTHA Györgyné (szerk.): Versenyjogi jogsértések esetén érvényesíthető magánjogi igények. hvgorac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2008

NÖRR: Die Leiden des Privatrechts, Kartelle in Deutschland von der Holzstoffkartellentscheidung zum Gesetz gegen Wettbewerbsbeschränkungen. JCB Mohr (Paul Siebeck) Tübingen, 1994

RUSZTHINÉ Juhász Dorina: A kártérítési igény előterjesztője, avagy ki jogosult bírósághoz fordulni. In: BOYTHA Györgyné (szerk.): Versenyjogi jogsértések esetén érvényesíthető magánjogi igények. hvgorac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2008

VÖRÖS Imre (szerk.): Az Európai Közösségi és a magyar versenyjog fejlődési irányai. MTA Jogtudományi Intézet, Budapest, 2008